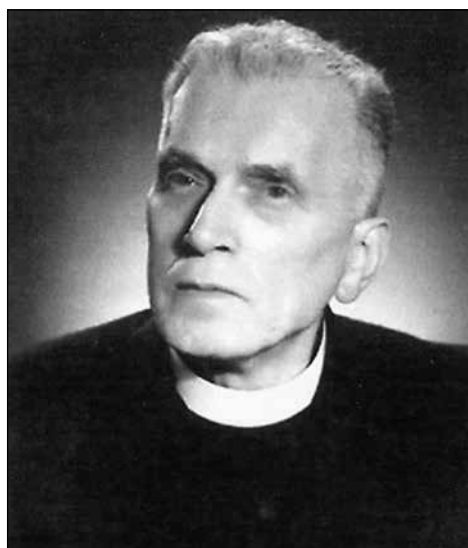

Jakob Šolar

(1896–1968)

Anton Sedej

Duhovnik Jakob Šolar. Foto: arhiv Antona Sedeja

"Rojak Jakob Šolar je prispeval neizbrisen delež svojemu narodu, ki se mu je razdajal kot duhovnik, učitelj, vzgojitelj, kot kulturni in znanstveni delavec." Tako so zapisali Jakobu Šolarju na listino častnega občana, ki mu je bila podeljena posthumno ob občinskem prazniku Občine Železniki v letu 1998.

Njegova življenjska pot je bila polna dela in ustvarjanja, pa tudi trpljenja in krivic. Jakob Šolar se je rodil 29. aprila 1896 na Rudnem, po domače Pr Markcu. Domačini so mu rekli "Markcov gospod". Oče je imel hišo in nekaj zemlje, sicer pa je bil po poklicu sodar. Jakob je obiskoval šolo dve leti v Dražgošah, eno leto v Škofji Loki, nato pa v Ljubljani, kjer je leta 1915 maturiral in se vpisal na teološko fakulteto. Leta 1918 je bil posvečen v duhovnika, novo mašo je imel v župnijski cerkvi sv. Petra v Selcih. Naslednje leto pa je študij končal. Že kot duhovnik je postal vzgojitelj v internatu škofijske gimnazije v Šentvidu nad Ljubljano. Takoj po zaključku študija se je vpisal na filozofsko fakulteto v Ljubljani na študij slavistike in francoščine. Leta 1922 je za dve leti odšel na študij v Pariz. Po vrnitvi in diplomi je od leta 1924 do 1944 učil francoščino in slovenščino na gimnaziji v Šentvidu nad Ljubljano.

Med drugo svetovno vojno je deloval v skladu z dvema načeloma, in sicer z načelom zakonitosti in načelom narodne celovitosti. Obe načeli pa sta temeljili na zvestobi narodu in prizadevanju za njegovo osvoboditev, pa tudi za ohranitev njegove politične svobode. Po prvem načelu je priznaval kot

zakonito državo Kraljevino Jugoslavijo in zavračal sodelovanje z okupacijskimi silami, sodeloval pa je v več ilegalnih protiokupatorskih združenjih demokratičnih strank, med njimi tudi v Slovenski zavezi, ter objavljaj v ilegalnih časopisih, ki niso bili pod nadzorom Komunistične partije. V skladu s svojim drugim, skupnostnim načelom si je vse skozi prizadeval za sodelovanje vseh slovenskih protiokupatorsko usmerjenih skupin oz. gibanj. Prva mu je bila svoboda narodne skupnosti kot celote, ne interesi posameznih političnih skupin oz. strank. Šolar je pripadal t. i. krščanskosocialističnim sredincem oz. levemu krilu Slovenske ljudske stranke. Po mnenju udbovskega analitika Miloša Kobala leta 1947 je bil Jakob Šolar eden najsposobnejših ljudi v skupinah, ki so med vojno delovale izven Osvobodilne fronte (v nadaljevanju: OF).

V zvezi z medvojnimi življenjem in delovanjem Jakoba Šolarja je pomembno omeniti tri stvari. Prvič, odnos do komunistov oz. OF, ki so jo vodili komunisti. Že v juliju 1941 je imel pogovor z Borisom Kidričem in ta mu je jasno povedal, da je cilj boja revolucija, vzporedno z njo pa tudi boj proti okupatorju.

Odklanjajoč revolucijo kot zlo in držeč se svojega načela zakonitosti, je Jakob Šolar sodelovanje v OF odklonil. Drugič, Šolar si je vztrajno prizadeval za sodelovanje vseh protiokupatorsko usmerjenih skupin, tudi prokomunistične OF, in za preprečitev medsebojnega pobijanja oz. državljanske vojne. Za svojo sredinsko, vsenarodno povezujočo misel je pridobil krščanskega socialista Aleša Stanovnika, s katerim sta se zadnjikrat pogovarjala v začetku maja 1942. Toda konec maja je Varnostno-obveščevalna služba (VOS) izvedla atentat na dr. Ehrlicha, osem dni kasneje pa so okupatorji kot talca ustrelili Aleša Stanovnika. Šolar je bil razočaran v prepričanju, da je bila v ozadje Stanovnikove smrti vpletena pobuda vodstva OF oz. partije. In še tretji medvojni fragment: ko je junija 1944 jugoslovanska kraljevska vlada z vodstvom partizanskih sil sklenila sporazum, imenovan Tito-Šubašič, je Šolar v skladu s svojim priznavanjem zakonitosti oz. legalnosti predlagal, da se prizna tudi OF. Njegovi desni prijatelji so mu zaradi tega očitali izdajstvo in kapitulacijo, rezultat tega pa je bil, da se je Šolar 30. oktobra 1944 znašel v gestapovskih zaporih in ob koncu leta v Dachauu.

Rojstna hiša na Rudnem št. 24, po domače "Pr Markcu".
Foto: Anton Sedej

Po vrnitvi je konec leta 1945 Šolar začel delati za Akademijo znanosti in umetnosti v Ljubljani ter kmalu postal desna roka dr. Frana Ramovša, tajnika oz. predsednika Akademije, pri uresničevanju njegovih velikih jezikoslovnih načrtov: Slovarja slovenskega knjižnega jezika, Slovenskega pravopisa, Slovenske slovnice itd. Šolarjevo obdobje na Akademiji se je zaključilo leta 1952. Januarja je Udba prišla do osnutka pisma, ki ga je Jakob Šolar napisal prijatelju F. S. Finžgarju. V njem je komentiral atentat na škofa Antona Vovka in gonjo proti E. Kocbeku. Spet je sledilo maščevanje Šolarju, oddelek Akademije, ki ga je dejansko vodil Šolar, ni več dobil denarja za zunanje sodelavce, zato je moralo prenehati sodelovati 40 zavzetih sodelavcev. Udba je julija izdelala scenarij za Šolarjevo politično obtožbo in sodno farso. Septembra so ga v časopisju obdolžili narodnega izdajstva. Oktobra je bil odpuščen iz službe, decembra aretiran in ne polne tri tedne pozneje obsojen na deset let strogega zapor. Sodba mu je očitala medvojno politično delovanje "pri razbijanju narodnoosvobodilnega pokreta", da pa bi bila stvar še bolj prepričljiva, so mu naprtli,

da je "vzpostavil" zvezo s tujino z namenom zrušiti državno in družbeno ureditev. Časopisi so v zvezi s Šolarjevim procesom pisali o njegovi "trdovratni zakrknjenosti" in "nesramnem laganju", ker je pač ostal zvest resnici in samemu sebi.

Po vrnitvi na prostost leta 1957, zaporna kazen mu je bila po pritožbi namreč "znižana" na 5 let, je postal stolni kanonik in pozneje dekan stolnega kapitlja v Ljubljani. Umrli je v Ljubljani 22. junija 1968, star 72 let.

Jakob Šolar je deloval na različnih področjih, od duhovniškega in šolskega pa splošno kulturnega do znanstvenega in narodnopolitičnega. Šolarjevega življenja in njegovega dela seveda ni mogoče analitično predstaviti in ovrednotiti v celoti, zato je pomembno izbrati: Šolarjev duhovni lik, Šolarjevo uredništvo in Šolarjevo jezikoslovje. To so področja, ki jim je Jakob Šolar dodal posebno – bogato dodano vrednost, kar so mu priznavali vsi njegovi sodelavci, kakor tudi drugi z nasprotni strani političnega in kulturnega življenja.

Šolarjeva duhovna usmerjenost je temeljila na zavestnem, samouresničujočem se posamezniku, toda

Spominska plošča Jakobu Šolarju na njegovi rojstni hiši, Rudno št. 24. Foto: Anton Sedej

povsod se je kazala z njegovim smislom za skupnost in za povezanost. O šolarjevi osebnosti, prepričljivosti in moči so pisali njegovi študijski kolegi oz. prijatelji, npr. Bajec (1975/76), ter mnogi njegovi gimnazijski učenci, npr. Suhadolnik (1968 in 1993) in Gabrovec (1995). Jakob Šolar je svojo osebnostno prepričljivost in voditeljsko ter organizacijsko nadarjenost dokazal ne le na duhovniškem in vzgojiteljskem področju, temveč tudi kot urednik knjižne zbirke Cvetje in revij Križ (1928–1930) ter Slovenski jezik (1938–1941), z delovanjem v Društvu slovenskih profesorjev in v Slavističnemu društvu kot jezikoslovec. Na jezikoslovnem področju je ustvaril svoja največja dela. Leta 1934 je Šolar za Slehernika, ki ga je po Hofmannsthalovem Jedermannu priredil Oton Župančič, napisal uvod za Mohorjevo knjižnico, ki jo je izdala Družba sv. Mohorja v Celju.

S svojimi sodelavci tistega časa je sestavljal strokovno, pedagoško in estetsko izredno uspele čitanke za tedanje nižje razrede gimnazije. Njihovo izhodišče je bil učenec, njihov metodični temelj je bila čustvena naveza in prizadevanje privzgojiti mladim ljudem ljubezen do jezika in literature, njihov smo-

ter pa je bil vzgojiti osebnost, zavedajočo se lastnih zmožnosti ter narodnih in etičnih vrednot. Pedagoška in metodična načela teh čitank so bila lahko odličen vzor najnovejšim zamislim za jezikovni in literarni pouk slovenščine.

Posebno velik Šolarjev uspeh je bila knjižna zbirka Cvetje iz domačih in tujih logov, ki jo je razvil v odličnega predhodnika sodobnega Kondorja. V zbirki, ki je bila namenjena predvsem srednješolcem, je med letoma 1934 in 1944 izšlo 22 knjig, predvsem slovenskih pisateljev: Antona Tomaža Linhart, Valentina Vodnika, Matija Čopa, Janeza Ciglerja, Simona Jenka, Frana Levstika, Josipa Jurčiča in Frana Saleškega Finžgarja. Od tujih avtorjev pa so bili vključeni: Homer, Sofoklej in Gogolj. Za odlične spremne besede in komentarje je Šolar pridobil pomembne literarne zgodovinarje, med njimi tudi našega rojaka dr. Franceta Koblarja. S področja jezikoslovja je Šolar objavljaj domala pol stoletja, od dvajsetih let do svoje smrti. Njegove teme so bile slovnica, pravorečje, pravopis, slovaropisje, zgodovina jezikoslovja, jezikoslovna kritika in prevajanje jezikoslovnih del.

Rudno, 2011. Panorama iz Dražgoš. Foto: Anton Sedej

Ob njegovem 70. rojstnem dnevu leta 1966 so želeli v reviji Jezik in slovstvo njegov jubilej proslaviti s člankom o njegovem znanstvenem delu, za kar je Šolarja zaprosil takratni urednik. Šolar je želel ustregel, pripomnil pa je v svoji skromnosti: "Povem odkrito, da mi ni do tega, da pišete o meni, ker res ni kaj pametnega povedati." (Jezik in slovstvo 1968, str. 257).

Tu se je Šolar preveč podcenjeval. O njem se bi dalo toliko lepega in nam potrebnega povedati, da bo o njegovem življenju bržkone kdaj izšla knjiga z izborom iz njegovih spisov. Šolar je deloval tudi v Škofji Loki, bil je član loškega profsorskega ceha in eden od predlagateljev za ustanovitev loškega muzeja.

Njegovo delo kot profesorja ter znanstvenega in kulturnega delavca je tako obsežno, da ga moremo razumeti samo, če vemo, da mu je pri njegovem jeklenem zdravju zadoščalo največ štiri ure spanja na dan. Večkrat je spal še manj. Če ga je delo priganjalo, je delal tudi vso noč. Le redki so primeri take neuničljive delovne sposobnosti. Tudi na sprehod je zelo redko šel, tako da je imel obilo časa za delo. Delal in ustvarjal je najmanj za dva. S pridnim branjem in razmišljanjem si je v svoji bogati knjižnici neprestano širil obseg svojega znanja in življenjske modrosti; oboje je uporabljal najprej kot profesor v Šentvidu.

Kot učitelja ga je med drugimi lepo opisal njegov učenec Stane Suhadolc, ki je zapisal: "Njegove ure so nepozabne: bile so ure vsestranskega izobraževanja, razpravljanj, resnega učenja in oddiha, vse hkrati. Videli smo luč v njegovi sobi, ki je gorela vsak dan do zgodnjega jutra." Bil je mož dela in je za temeljito delo vzgajal tudi svoje dijake. Ob šolarjevi 70-letnici mu je govoril njegov bivši učenec dr. Stane Gabrovec, ki ga je Šolar učil od 1. do 8. razreda gimnazije, in poudaril sledeče: "V šoli ne poznate pardona. Že prve mesece smo čutili, da gre zares ... Kljub strogosti nam niste zbujali strahu in odpora ... Vaše ocene so bile brez ugovora, nikoli ni nikomur niti na misel prišlo, da bi pomislil, da ste mu storili krivico ... V višji šoli najprej razbijete udomačeno izročilo, da se

v višji šoli ne sme pasti; kar 11 jih je imelo na koncu leta izpit iz francoščine." Dijaki so bili na profesorja Šolarja tako navezani, da so ga tudi po maturi mnogokrat prosili, da je šel z njimi na "majski" izlet, čeprav ne ravno v maju. Leta 1968 bi se bili morali srečati z njim 8. septembra na njegovi zlati maši v Dražgošah, v cerkvi sv. Lucije, zgrajeni po načrtu Šolarjevega učenca arhitekta Bitenca. Toda žal je dva meseca in pol pred nameravano zlato mašo Šolar umrl. Njegovi učenci pa so takrat kljub temu prišli v Dražgoše, kjer je namesto Šolarja daroval mašo njegov bivši učenec škof dr. Lenič.

Kako spoštljiv in odločen je bil Jakob Šolar do maternega – slovenskega jezika, pove dogodek imenovanja novega bana v Ljubljani leta 1930, v času Aleksandrove diktature. Kralj je bil dobro znan s pisateljem in pesnikom dr. Antonom Novačanom (1887–1951) in je nameraval njega postaviti za ljubljanskega bana. Poklical ga je v avdienco na Bled, kjer sta se prijateljsko pogovarjala o zadevah Slovenije. Pogovor pa se je zaostril, ko je proti koncu kralj načel vprašanje slovenskega jezika: "Pa znaš ti, dragi Antune, ovaj vaš slovenački jezik – to treba napustiti, to više ne vredi, treba da radimo za jugoslavenski jezik ..." Novačan se je odločno uprl kralju Aleksandru in tako ni postal ban. V kraljevini ni bil poraben za podle načrte s slovenskim jezikom, ki je imel široko podporo tudi pri Jakobu Šolarju.

Šolar se je dobro zavedal, kako nasproten veter veje proti slovenskemu jeziku iz Beograda. Trudil se je, da bi v mladini poglobil znanje slovenščine in ljubezen do nje. Njegova velika zasluga je, da je zbral družbo strokovnjakov in z njimi sestavil vzorne slovenske čitanke za štiri razrede takratne nižje gimnazije. Brez pretiravanja smemo reči, da so bile tiste čitanke na evropski ravni. Z navdušenjem so jih sprejeli učitelji in učenci. Pri profsorskem društvu je Šolar vodil odsek za šolske knjige. Bil je tudi med ustanovitelji Slavističnega društva, ki ga je pozneje imenovalo za častnega člana, bil je sourednik njegovega Slovenskega jezika. Slovenski pravopis iz leta 1950 je bil do dveh tretjin Šolarjevo delo. Obilen in dragocen je tudi njegov prispevek k

izdaji leta 1962. Nadvse pristrčno se je oddolžil Breznikovemu spominu s knjigo Življenje besed. Šolar je pri Mohorjevi družbi urejal Detelovo Zbrano delo in pripravljaval novo izdajo Jakličeve knjige o Baragu. Pod Šolarjevim vodstvom je bilo na Inštitutu za slovenski jezik izpisanih milijon in več listkov kot gradivo za Slovar slovenskega knjižnega jezika. Šolar je zbiral tudi ledinska imena, ki so pomemben zaklad ljudskega izrazoslovja, a ga sedanji čas zanemarja in zapravlja. Zanimivo je, da sta pri poskusnem delu te vrste na terenu sodelovala s Šolarjem kolega iz profesorskega ceha Pavle Blaznik kot zgodovinar in France Planina kot geograf. Šolar se je namreč zavedal, da veliko jezikoslovnih vprašanj ne more rešiti samo jezikoslovje, temveč jih je treba osvetliti tudi s pomočjo drugih znanstvenih strok. S pomočjo svojih dijakov je zbiral tudi podatke o rabi krajevnih imen, kakor jih zdaj zbirajo sodelavci Krajevnega leksikona Slovenije. Šolar se je povsod, kjer koli so ga zaprosili za pomoč, razdaljal v smeri zaščite slovenstva ter slovenskega jezika. Šolarjev delovni kolega dr. Anton Bajec je njegovo delo pravilno označil z besedami: "Nikoli ni delal samo za plačilo, ampak iz čiste vneme za domačo zemljo in njen jezik."

Jakoba Šolarja sem imel priliko spoznati osebno.

V domači župniji v Železnikih sem bil ministrant pri takratnemu župniku Valentinu Bertonclju. Po drugi svetovni vojni je vsako leto ob praznovanju farnega zavetnika sv. Antona Puščavnika (17. januarja) domači župnik povabil k slovesnemu darovanju svete maše duhovnike sosednjih župnij Selške doline ter ugledne goste. Med njimi je bil pogosto navzoč tudi duhovnik in profesor Jakob Šolar. Spominjam se ga kot zelo resnega človeka, vendar kot duhovnika zelo prijaznega do domačinov, ki jih je nagovarjal in se pogovarjal z njimi.

Jakob Šolar je bil človek srčne dobrote, vnet za vse slovensko, domače in za vse lepo. In morda prav zato, ker ni znal odreči nobene prošnje, pa naj bi stal za njo kdor koli in je šlo za kar koli, Šolar ni dal tistih velikih del, kakršna po navadi pričakujemo od velikih ljudi. Živel je za slovenstvo v najširšem pomenu besede. Bog ve, v koliko kamnih narodnokulturne zgradbe je del njegovega prizadevanja. Njegovo delo v vsej njegovi razsežnosti ni bilo opravljeno zaman, potrjuje smisel in veličino njegovega življenja. Bil je naš rojak in kulturna javnost mu je dala priznanje ter ga uvrstila na mesto, ki mu pripada. Zato moramo biti posebno domačini ponosni ter se zavdati imena rojaka, ki je ponesel tudi ime naše doline v svet. V spominih nanj mu ostanimo hvaležni.

Viri:

Stane Suhadolnik: *V spomin Jakoba Šolarja*, Jezik in slovstvo, letnik 13, številka 8, 1968.

Ivan Dolenc: *Jakob Šolar*, Loški razgledi, letnik 16, 1969.

Jakob Müller: *Ob stoletnici rojstva Jakoba Šolarja*, Loški razgledi, letnik 43, 1996.

France Koblar: *Slehernik*. Po Hofmannsthalovem Jedermannu priredil Oton Zupančič. Uvod napisal Jakob Šolar. 1934, Dom in svet, 1935.

Občina Železniki 1998 – Listina Častnega občana.